

אפשרות לחידוש צעדות השיבה ברצועת עזה

7 בספטמבר 2023

עיקרים

- ב-30 באוגוסט 2023 פורסמה הודעה בשם "הרשות הלאומית העליונה של צעדות השיבה ושבירת המצור"¹ על תחילת שיקום והכשרה של "מחנות השיבה" סמוך לגדר הביטחון במזרח רצועת עזה. בשטח, נצפו טרקטורים וכלים כבדים, אשר עסקו ביישור הקרקע ובפילוס צירי הגישה. העבודות נועדו, לדברי המארגנים, להכין את המחנות לקליטת מפגינים, שיגיעו למחות על המשך "המצור" על רצועת עזה, וידרשו את החזרת הפליטים לאדמות מהן נעקרו.
- במקביל התקיימו בשטח בשלושת השבועות האחרונים, מספר הפגנות במזרח עזה, סמוך לגדר הביטחון. ההפגנות היו בסדר גודל קטן יחסית. כמה עשרות פלסטינים הגיעו לאזור (סמוך למעבר קרני), יידו אבנים והשליכו מטענים לעבר כוחות צה"ל. חלק מהמפגינים אף ניסו לטפס על גדר הביטחון. כוחות צה"ל הגיבו באמצעים לפיזור הפגנות ואף בירי צלפים. כמה פלסטינים נפצעו באירועים.

**מימין: פלסטינים מפגינים סמוך לגדר הביטחון (ופא, 2 בספטמבר 2023).
משמאל: פלסטיני חותך את הגדר (חשבון הטוויטר של שהאב, 1 בספטמבר 2023)**

- נראה שהיוזמה לקיים אירועים על הגדר היא של חמאס, אשר מתמודדת עם המצב הכספי הקשה ברצועה ועם איומי ישראל לפגוע במנהיגיה. נראה שחמאס אף יזמה את ביצוע עבודות התשתית. בכירי חמאס שנדרשו לנושא סרבו להתייחס.

¹ גוף שהוקם בשנת 2018 ע"י חמאס לתיאום וארגון צעדות השיבה ברצועה. בגוף חברים נציגי כלל הארגונים הפלסטיניים. בראש הגוף עומד ח'אלד אלבטש, בכיר הג'האד האסלאמי. להרחבה ראו פרסום מרכז המידע מ-11 באפריל 2019: "אופיה ואופן תיפקודה של "הרשות הלאומית העליונה של צעדות השיבה ושבירת המצור" הנהגת צעדות השיבה".

- ◀ **למרות ההודעה על עבודות השיקום ועל האפשרות לחידוש צעדות השיבה והאירועים על גבול הרצועה, ציינו גורמים בהנהגת "הרשות הלאומית" כי טרם התקבלה החלטה וכי הנושא מצריך דיון מעמיק והסכמה לאומית שטרם התקבלה.** זאת ועוד, בניגוד לעמדה האחידה שהוצגה בעבר, לפי שעה ארגונים פלסטינים רבים ובראשם הג'האד האסלאמי בפלסטין מתנגדים לחידוש הצעדות בעיקר בשל נימוקי עלות-תועלת. בכירים ברצועה, פרשנים, פובליציסטיים וגולשים ברשתות החברתיות הזכירו את המחיר הכבד ששילמו הפלסטינים במהלך צעדות השיבה וטענו, כי הן לא הביאו להישגים מבחינת שיפור המצב ברצועה.
- ◀ **הרעיון לקיים את צעדת השיבה עלה לראשונה בתחילת שנת 2018** כתהלוכת מחאה המונית "לא אלימה" אשר במהלכה יצעדו אלפים לכיוון גבול ישראל רצועת עזה תוך ניסיון לפרוץ לשטח ישראל. לצורך כך הועלה רעיון להקים בקרבת הגבול "מחנה שיבה", שבו תהייה נוכחות קבועה של פעילים פלסטינים. נראה שהרעיון הובל ע"י חמאס אליו חברו גורמים נוספים וביניהם פעילי הג'האד האסלאמי בפלסטין, פעילים חברתיים ועיתונאים מקומיים. בפועל הוא אורגן על ידי גוף המתקרא "הרשות הלאומית העליונה של צעדות השיבה ושבירת המצור".
- ◀ **מטרת הצעדה, על פי מארגניה, הייתה להבליט בפני העולם את "זכותם" של הפליטים הפלסטינים לשוב לבתיהם.** אולם הרקע האמיתי היה המצוקה אליה נקלעה חמאס במיוחד בשל התדרדרות המצב הכלכלי ברצועת עזה. הצעדה הראשונה התקיימה בסמיכות זמנים ל"יום האדמה", 30 במרץ 2018.² מאז הצעדה הראשונה התקיימו במשך כשנתיים, מידי יום שיש, צעדות בחמישה מוקדים סמוך לגדר הביטחון ברצועת עזה.
- ◀ **למרות שמארגני הצעדות הדגישו כי אלה הם אירועים עממיים ולא אלימים, ניסיון העבר הוכיח כי באירועים הללו השתתפו פעילי זרועות צבאיות של הארגונים ברצועה וכי במקרים רבים הם יצאו מכלל שליטה וגלשו לכדי תקריות אלימות בין המפגינים הפלסטינים וכוחות צה"ל.** בדרך קבע הושלכו במהלך הצעדות מטעני נפץ, צמיגים בוערים, בקבוקי תבערה ואבנים לעבר כוחות צה"ל שאבטחו את גדר הביטחון מצידה הישראלי. הן כללו לפרקים גם אירועים של חיתוך הגדר וניסיונות חדירה לשטח ישראל. באחת הצעדות גרמו המשתתפים לפיצוץ במסוף הדלקים בכרם שלום.
- ◀ **מצידה של ישראל דרשו צעדות אלה היערכות מיוחדת של כוחות צה"ל ומשטרה, אשר כללה פריסת כוחות מיוחדים וצלפים במטרה למנוע פגיעה בגדר וחדירה לשטח ישראל.** כוחות צה"ל נאלצו לא פעם לבצע ירי לעבר המפגינים והצעדות גבו מחיר גבוה של הרוגים ופצועים (סה"כ נהרגו בתקופת הצעדות 217 פלסטינים).³ כמו כן היו מאות פצועים שרבים מהם עדיין בשיקום.

² יום האדמה היום שבו מציינים ערביי ישראל, מאז שנת 1976, את דבקתם באדמותיהם.

³ להרחבה ראו פרסום מרכז המידע מ-16 בינואר 2019: בחינת הרוגי "צעדות השיבה" מעלה כי רובם פעילי ארגוני טרור, כמחצית מהם מזוהים עם חמאס".

פירוט המידע

החלטה לשיקום והכשרת מחנות השיבה ברצועה

◀ "הרשות הלאומית העליונה של צעדות השיבה ושבירת המצור" הודיעה ב-30 באוגוסט 2023 על תחילת עבודות שיקום והכשרה של "מחנות השיבה" סמוך לגדר הביטחון במזרח רצועת עזה. דווח, כי הרשות החלה להכין את המחנות לקליטת המונים, שימחו על המשך "המצור" הישראלי, וידרשו את החזרת הפליטים הפלסטינים לאדמות מהן נעקרו. מקורות מסרו כי הרקע להחלטה על חידוש צעדות השיבה הוא "הידוק המצור על רצועת עזה, וחוסר יכולתם של המתווכים לגרום לישראל לכבד את ההסכמים" (מען, 30 באוגוסט 2023; צפא, 30 באוגוסט 2023). יחד עם זאת ציינו "מקורות" בהנהגת "הרשות הלאומית העליונה של צעדות השיבה ושבירת המצור", כי הרשות הלאומית העליונה טרם קיבלה החלטה על חידוש הצעדות, וכי הדבר מצריך **קונצנזוס, דיון, והחלטה לאומית שטרם הושגה** (אלאח'באר הלבנוני, 4 בספטמבר 2023).

העבודות להכשרת "מחנות השיבה" (מימין: צפא, 30 באוגוסט 2023; משמאל: אלקדס אלערבי, 31 באוגוסט 2023)

תליית דגלי פלסטין לאורך הדרך כחלק מהכשרת "מחנות השיבה". בתמונה משמאל נראים פעילי הזרוע הצבאית של חמאס בעמדה צבאית סמוך לגדר הביטחון במזרח עזה (מימין: אלקדס אלערבי, 31 באוגוסט 2023; משמאל: חשבון הטוויטר @refugeesps, 30 באוגוסט 2023)

עמדת חמאס

◀ **סהיל אלהנדי, חבר הלשכה המדינית של חמאס**, סירב להתייחס במהלך ראיון לשאלה האם התקבלה החלטה לחדש את צעדות השיבה והסתפק באמירה שמה שקורה בגבול המזרחי של הרצועה הוא ביטוי להלך רוח עממי הדוחה את "המצור" וההגבלות שמטילה ישראל. אלהנדי הדגיש כי לפלסטינים יש הזכות להשתמש בכל האמצעים, בין אם צעדות שיבה ובין אם באמצעים אחרים, כדי להתעמת עם ישראל ביהודה ושומרון, בירושלים או ברצועת עזה (אלערבי אלג'דיד, 3 בספטמבר 2023).

◀ "מקור" בחמאס ציין, כי משמעות הכוונה להחיות את הצעדות בגבול הרצועה קשורה לשמירה על צורה ספציפית של "התנגדות עממית". לדבריו, צעדות השיבה מספקות מרחב תמרון לארגונים, ולחמאס במיוחד, שהוא לאו דווקא "התנגדות מזויינת", וכי הצעדות בעבר הוכיחו את יעילותן בקשר ל"מצור" או להפגת הלחצים ברצועת עזה. עם זאת, ציין "המקור" כי חמאס תדאג לכך שלצעדות לא יהיה מחיר גבוה מבחינת פגיעה במפגינים, וככל הנראה שההפגנות והעימותים עם ישראל בגבול יהיו ברמה פחותה מזו שבעבר (אלמדן, 4 בספטמבר 2023).

◀ עוד ציין "המקור", שבכוונת חמאס להשתמש בצעדות כדי לשלוח מסרים לגורמים רבים, ביניהם הגורמים המתווכים (מצרים, קטר, האו"ם), או כדי להפעיל לחץ על ישראל לקראת חגי תשרי. זהו גם ניסיון להגיב על האיומים הישראלים לגבי האפשרות לחזרה למדיניות החיסולים הממוקדים מחוץ ליהודה ושומרון, בפרט ברצועת עזה (אלמדן, 4 בספטמבר 2023).

◀ "מקורות יודעי דבר בחמאס" אמרו כי ההחלטה להפעיל מחדש את "קלף הצעדות העממיות" הייתה הכרחית, במטרה לאלץ את ישראל, ואת המתווכים, לשלם מחיר תמורת השקט ברצועת עזה, ולשבור את ניסיון ישראל להגיב להסלמה ביהודה ושומרון באמצעות הידוק "המצור" על רצועת עזה (אלאח'באר הלבנוני, 4 בספטמבר 2023).

◀ **מצטפא אלצואף, פרשן פוליטי מעזה מזוהה חמאס**, סבור כי חידוש צעדות השיבה הוא מסר לעולם, לאזור ולישראל על האופציות המצויות בידי הפלסטינים, שצעדות השיבה הן אחת מהן ובאמצעותן ניתן להתיש את ישראל. עוד ציין כי **אין הכוונה להחזרת הצעדות שהתקיימו בעבר**. אמנם, הצעדות הקודמות התישו מאד את ישראל, אך הן גרמו לנפגעים רבים, על כן, לדעתו, הצעדות עשויות לקבל צורה ואופי שונים מהצעדות הקודמות לאור לקחים שנלמדו מהצעדות הקודמות. בהתייחסו למסרים שצעדות השיבה נושאות לישראל ציין אלצואף כי המסר המרכזי הוא שברשות הפלסטינים עומדת אופציות רבות לא רק הרובה והרקטה, אלא גם האופציה האזרחית או ההתנגדות האזרחית. בנוגע להתנגדויות ברחוב הפלסטיני ושל כמה ארגונים להחיות את צעדות השיבה, לאור המחיר הכבד שהפלסטינים שילמו בעבר במונחים של הרוגים ופצועים, הבהיר אלצואף כי כל צעדה תתקיים במסגרת הסכמה לאומית ולא על ידי ארגון בודד (קדס פרס, 2 בספטמבר 2023).

◀ **פאיז אבו שמאלה, פרשן פוליטי מח'אן יונס המקורב לחמאס**, אמר כי צעדות השיבה הן צעד אסטרטגי ארוך טווח ש"יטרוף את כל השיקולים הישראליים". הוא הוסיף כי בנוסף לכך שהן מעסיקות את ישראל, מטרת הצעדות לשגר מסר לישראל ש"ההתנגדות" ותושבי עזה ימשיכו בנתיב העימותים ללא הפסקה. לדבריו, על

צעירי עזה לצאת לעימותים והעסקה של ישראל מסביב לשעון לאורך הגבול. בראייתו הצעדות לא צריכות להיות למען הקלה של לחץ על עזה, אלא כצעד אסטרטגי של פעילות תמידית ללא הפסקה (קדס פרס, 2 בספטמבר 2023).

תגובות הג'האד האסלאמי בפלסטין

◀ נראה שדווקא בקרב פעילי הג'האד האסלאמי בפלסטין, שהיה אחד הארגונים הפעילים בצעדות הקודמות, קיים ספק לגבי רעיון החזרת צעדות השיבה. נמסר שח'אלד אלבטש, בכיר הג'האד האסלאמי בפלסטין המשמש כמתאם הצעדות, כלל לא היה מודע מראש לפרטים כאשר חמאס הנחתה להתחיל בהכנות הלוגיסטיות לצעדות. על פי "מקורות בארגון" קיימת החלטה מה"חוץ" לפיה הארגון לא מעוניין להוביל בשלב זה את הצעדות. הג'האד האסלאמי נימק את עמדתו בפני חמאס בדיונים סגורים, בכך שקיימת אי שביעות רצון גדולה ברצועת עזה לגבי אופן ניהול הצעדות, ודרך ניצול הרעיון. לפיכך, לדברי המקורות, הג'האד האסלאמי הציע לחמאס להגביל את ארגון הצעדות לאירועים מסוימים ולערוך פעילויות מבלי להתקרב לגדר, דבר שיבטיח את שלומם של המשתתפים (אלמדן, 4 בספטמבר 2023).

תגובות נוספות

◀ פרשנים פלסטינים התייחסו לחידוש הצעדות, הסיבות לחידושן ולמידת התועלת שבהן. **רבים מהם מתנגדים לחידוש האירועים שכן, לטענתם הצעדות לא סיינו ולא קידמו דבר. חלקם צופים שגם את תחזורנה הצעדות הן תהיינה מוגבלות בהיקפן.** להלן מספר עמדות שהביעו פובליציסטים ופרשנים:

◆ **עצמת מנצור** ציין שהידוק "המצור" על תושבי רצועת עזה מצד ישראל לאחר ההסלמה בפעולות "ההתנגדות" ביהודה ושומרון, וחוסר יכולתם של המתווכים לאלץ את הכיבוש ליישם את ההבנות שהושגו, גרמו לחידוש צעדות השיבה (אלקדס אלערבי, 31 באוגוסט 2023).

◆ **האני סלימאן** טוען, כי **חידוש צעדות השיבה היא דבר שגוי ומתיש בטווח הארוך, שכן הפלסטינים משלמים עליהן מחיר והן אינן גורמות ללחץ על ישראל**, המחזיקה באמצעי כוח ואינה נענית לכל תיווך חיצוני להקלת "המצור" על רצועת עזה. הוא קרא לארגונים שלא להיות שבויים של צורת מאבק אחת, ולחפש אופציות טובות יותר מהצעדות העממיות על הגבול כדי להתעמת עם צעדי הענישה של ישראל, שעליהם משלמים הצעירים בגידול במספר הנכים כתוצאה מפציעות ירי (אלקדס אלערבי, 31 באוגוסט 2023).

◆ **תיסיר מחיסן** סבור כי ההודעה שפרסמה "הרשות הלאומית העליונה של צעדות השיבה" היא צעד ראשוני בלבד המשמש כמסר. זאת, משום שבעקבותיו לא פורסמה הודעה על שובה של הפעילות העממית או של "האמצעים הקשים", כגון פעילויות ההטרדה הלילית, ההפגנות הימיות או שיגור בלוני התבערה. לדבריו, זהו מסר לצדדים ולמתווכים להתערב, שמשמעותו אפשרות להפסיק בשלב זה מבלי לחזור לפעילויות באופן רשמי (אלערבי אלג'דיד, 3 בספטמבר 2023).

◆ **טלאל עוכל, מעיתון אלאימ, אמר כי ההחלטה לחזור לצעדות השיבה התקבלה ככל הנראה על ידי חמאס, וכי עד כה אין הסכמה על כך בין הארגונים.** הוא ציין שחזרת הצעדות מצריכה בחינה

והערכה של הניסיון הקודם, על כל הרווח וההפסד. עוד ציין שהחזרה לצעדות היא בבחינת מסר של כוח מול עם ישראל, כפי שחזבאללה מטריד את ישראל ומשאיר אותה חסרת אונים (ח'בר, 3 בספטמבר 2023).

ביקורת הציבור הפלסטיני

ברשתות החברתיות ובתקשורת הפלסטינית נרשמו ביקורות חריפות על הכוונת לחדש את הצעדות,

שכוונו בעיקר לחמאס. זאת, בשל הפציעות הקשות שנגרמו למשתתפי הצעדות בעקבות תגובות כוחות צה"ל. להלן דוגמאות בולטות:

- ◆ לטענת **מחמוד אלזק, חבר הלשכה המדינית של חזית המאבק העממי**, ההחלטה לא נדונה בישיבות ועדת המעקב העליונה, בה נוטלים חלק כל הארגונים ברצועת עזה ואשר מתאמת את הפעילויות המשותפות. הוא ציין, כי לא הייתה החלטה של הפלגים לחדש את צעדות השיבה. נציגי ארגונים נוספים הסכימו עם אלזק והדגישו כי הם הופתעו מהחלטה זו (אלאיאם, 1 בספטמבר 2023).
- ◆ הגולש ח'ליל קשטה כתב כי ההחלטה על חידוש הצעדות מעוררת שאלות רבות: מה מטרת הצעד הזה ומדוע דווקא בעיתוי הנוכחי? ומה יהיו תוצאות הצעדות הללו, במיוחד לאחר ניסיון העבר, שהותיר מאות הרוגים ואלפי פצועים? (חשבון הטוויטר של ח'ליל קשטה, 30 באוגוסט 2023).
- ◆ הגולש סעדו סאמי ח'לף כתב כי לפני חמש שנים הוא היה בין הראשונים שהשתתפו בצעדות השיבה, ופעמים רבות הם התקדמו לעבר מוקדי החיכוך עם צה"ל. לדבריו, בתחילה זו הייתה חוויה נפלאה וייחודית שאיחדה את כל הפלסטינים, אבל המחיר היה גבוה מאד ורבים מהפצועים עדיין משלמים את המחיר (דף הפייסבוק של סעדו סאמי ח'לף, 31 באוגוסט 2023).
- ◆ הגולש ח'אלד חג'אזי תהה מה ההיגיון בחידוש צעדות השיבה, במיוחד לאור הכישלון הגדול בפעם הקודמת בהשגת יעדים כלשהם. לדבריו, צעדות השיבה הן קטלניות והרסניות עבור הצעירים ללא כל צידוק או צורך ולכן היה צריך לקרוא לפתיחת חקירה ודרישת דין וחשבון מכל שקרה בעבר לצעדות הללו (דף הפייסבוק של ח'אלד חג'אזי, 30 באוגוסט 2023).
- ◆ גולש שמזדהה בשם Jamal, שנוהג למתוח ביקורת על חמאס, פרסם תמונה של בניין הוועדה הקטרתית לשיקום הרצועה, וכתב: היעד הנכון לצעדות השיבה (שיבת הדולר) צריך להיות מקום שהותו של אלעמאדי (יו"ר הוועדה) (חשבון הטוויטר של @JmalStark01, 1 בספטמבר 2023).

תצלום מסך של הציוץ (חשבון הטוויטר של @JmalStark01, 1 בספטמבר 2023)

◆ היו גם גולשים פלסטיניים שהעלו את שאלת תועלת הצעדות שפרסמו תגובות המזכירות לחמאס את היקף הנפגעים הגבוה והנזקים הקשים שנגרמו למשתתפי צעדות השיבה.

מימין: ציוץ של גולש שכינויו "אלחכים": מה המטרה והתועלת מחידוש צעדות השיבה ומה ההישגים הקודמים שלהן?? (חשבון הטוויטר @Hakeam_ps, 30 באוגוסט 2023). משמאל: ציוץ של גולש בשם "אחמד": השגי ותוצאות צעדות השיבה המבורכות! (חשבון הטוויטר של @ahmadGazapal, 30 באוגוסט 2023)

עימותים במזרח העיר עזה במהלך החודש האחרון

◀ כאמור, לאחרונה התקיימו מספר אירועים בהם התעמתו פלסטינים עם חיילי צה"ל סמוך לגדר הביטחון על גבול רצועת עזה ישראל. רוב האירועים היו בימי שישי בדומה לאירועים בצעדות השיבה אם כי בהיקף מצומצם בהרבה:

◆ **ביום שישי 1 בספטמבר 2023** דווח על הפרת סדר אלימה, בהשתתפות כמאה פלסטינים, סמוך לגדר הביטחון במזרח העיר עזה. במהלך האירועים הושלכו מספר מטענים, וזוהו מספר ניסיונות לחצות את הגדר. כוחות צה"ל הגיבו באמצעים לפיזור הפגנות וברי צלפים (חשבון הטוויטר של דובר צה"ל, 1 בספטמבר 2023). בתקשורת הפלסטינית דווח, כי עשרות פלסטינים התקרבו לגדר הביטחון באזור מלכה, שבמזרח העיר עזה, לאחר תהלוכה שהתקיימה במחאה על פעולות ישראל נגד הפלסטינים. המפגינים התאספו סמוך לגדר, הניפו דגלי פלסטין, הבעירו צמיגים וקראו קריאות תמיכה ביהודה

ושומרון, מסגד אלאקצא ובאסירים. משרד הבריאות ברצועה דיווח על תשעה פצועים (שהאב, 1 בספטמבר 2023; אלקדס, 1 בספטמבר 2023).

◆ **ביום שישי 25 באוגוסט 2023** התקיימו מספר הפגנות ("פעילויות עממיות") במחוזות השונים ברצועת עזה וסמוך לגדר הביטחון, לתמיכה ביהודה, שומרון וירושלים ותמיכה "בהתנגדות" נגד ישראל והמתנחלים. במסגרת הפעילויות אורגנה הפגנה ב"מחנה השיבה מלכה", שבמזרח העיר עזה. מפגינים שהתקרבו לגדר הביטחון התעמתו עם כוחות צה"ל. דווח על שלושה פלסטינים שנפצעו מרימוני גז מדמיע. עוד דווח כי במסגרת העימותים פוצצו הפלסטינים, זו בפעם השנייה תוך שבוע, מטען רב עוצמה סמוך לגדר הביטחון במזרח העיר עזה (שהאב, 25 באוגוסט 2023; חשבון הטוויטר @tawra8001, 25 באוגוסט 2023; פלסטין אלא', 25 באוגוסט 2023).

מימין: פעילות סמוך לגדר הביטחון (ערוץ הטלגרם של שהאב, 25 באוגוסט 2023). משמאל: תמונות מסרטון המתעד את פיצוץ המטען (חשבון הטוויטר @tawra8001, 25 באוגוסט 2023)

◆ **ביום שישי 21 באוגוסט 2023** התקיים אירוע במזרח העיר עזה לציון יום השנה לשריפת מסגד אלאקצא. אוטובוסים הסיעו אלפי בני אדם ממחוזות צפון הרצועה, עזה ומרכז הרצועה ל"מחנה השיבה מלכה", במזרח העיר עזה. **ח'צ'ר חביב, בכיר הג'האד האסלאמי בפלסטין**, נשא דברים בשם הכוחות הלאומיים והאסלאמיים, מארגני האירוע. גם **מחמד חמאדה, דובר חמאס לנושא ירושלים**, נאם (צפא, 21 באוגוסט 2023). לאחר הנאומים, התקרבו המוני פלסטינים הגיעו אל גדר הביטחון במזרח עזה. חיילי צה"ל ירו לעברם כדורים חיים ורימוני גז מדמיע. גורמי רפואה בעזה דיווחו על 18 נפגעים (שהאב, 21 באוגוסט 2023).

מימין: מפגינים פלסטינים בדרכם לגבול. משמאל: מפגינים מטפסים על גדר הביטחון במזרח עזה
(ערוץ הטלגרם של חסן אצליח, 21 באוגוסט 2023)